

Сідак О. О.

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Кузнецова Ю. І.

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

КАРНАВАЛІЗАЦІЯ МОВИ ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ АНГЛОМОВНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ОБРАЗИ

У статті пропонується розгляд карнавальних форм сугестії, які широко використовуються в англomовному політичному дискурсі у контексті медійної взаємодії. Карнавалізація свідомості та мови розглядається як характерна риса сучасної політичної культури, якій притаманні ознаки знецінення нормативного спілкування. Карнавалізація виявляє себе у різних формах сучасної культури – елітарній (постмодерністській), масовій і контркультурі (молодіжній), в усіх сферах суспільного життя. Основним механізмом карнавальності є комічний ефект; віддзеркалюючи вияви хаотичного й образливого, він відіграє важливу роль у самоорганізації політичного буття та може наближати чи віддаляти від пізнання істини в медійному дискурсі. Системне, послідовне використання карнавальних форм образливого політичного впливу є законодавчим явищем, притаманним культурі політичної медійної комунікації кількох останніх років. Моніторинг засобів контрсугестії, які активно використовувались в інтернет-просторі США та Британії у контексті жорсткого інформаційно-психологічного протистояння, часто демонструє високу ефективність карнавальних форм. Карнавальні форми комунікації, які виникають в англomовному політичному медіапросторі, відіграють ключову роль в організації інформаційного захисту політиків і політичних партій. Карнавальні форми, котрі призводять до комічного ефекту, є органічними й ефективними в епоху світоглядних змін, які переживає сучасний англomовний політичний дискурс. Карнавальне сприйняття політичних явищ пов'язане зі скасуванням всіх ієрархічних відносин. Під час карнавальності дійства панують вільні стосунки. Карнавал має потужний комічний ефект завдяки невідповідності духовного, інтелектуального й емоційного. Через неможливість повноти експресії найвищі аспекти психічної реальності оживотворяються, а найнижчі можуть одухотворитися.

Ключові слова: політичний дискурс, карнавал мови, медійний простір, комічний ефект, гіперболізація, карнавалізація цінностей, політичний гумор, інконгруентність.

Постановка проблеми. Дослідження останніх років доводять, що в епоху вільного доступу до інформації, переоцінок і змін політична комунікація часто набуває карнавального характеру. Феномен карнавалізації мови та досягнення комічного ефекту з метою дискредитації опонента розглядається нами як одна з рис політичного дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження карнавалізації політичного дискурсу у сучасній вітчизняній і зарубіжній науці у своїх працях викладають такі вчені, як М. Бахтін, І. Морозова, В. О. Самохіна. Дослідження комічного є актуальною проблемою багатьох галузей філологічних наук. Політичний гумор – це відносно нове явище, достатньо розвинене у США, але мало досліджене в Україні. Він виступає поєднанням двох несумісних явищ: політич-

них дискусій та елементів комічного. Серед останніх публікацій необхідно виділити статті О. Снітко «Карнавальні форми сугестії в інформаційному просторі України у контексті консценітальної війни», О. Назаренко «Вербальні засоби та прийоми реалізації гумористичного та комічного ефектів у американському політичному дискурсі», В. Самохіна «Карнавалізація у фокусі лінгвокреативної діяльності Homo Artifex».

Постановка завдання. Мета статті полягає у розгляді й аналізі синтаксичних засобів, за допомогою яких досягається карнавалізація мови у політичному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Карнавал – це явище ігрової культури, маргінальний прояв людської екзистенції, складний багатокомпонентний естетичний феномен. Карнавалізація,

за М. Бахтіним, – це семиотична теорія карнавалу. Традиційно під час карнавалу люди виходять на площу, щоб попрощатися з усім світським перед довгим постом, і всі основні позиції християнської культури, усі побутові уявлення міняються місцями: верх стає низом, замість піднесеного – матеріально-тілесне [1, с. 35]. Міняються місцями чоловіче й жіноче; відбувається зміна семантики опозиції життя – смерть, мовна інверсія (замість нормативної літературно-культурної лексики – знижена, жаргон і лайка). Карнавалізація мови характеризує перенесення ознак специфічного майданно-пародійного стилю на дискурс.

Карнавальний постмодерний текст переосмислює і пародіює всі попередні культурні епохи, особливо продуктивними є пародії на біблійну тематику, радянське минуле та творчість українських і зарубіжних письменників. Пародія уможливує появу асоціацій і мовних ігор на політичній арені.

Пародіювання офіційної мови, сталих виразів, політичних промов відбувається шляхом їх деконструкції, що підкреслює абсурдність і порожність висловів. Поняття «карнавал» – слово-символ насиченого і напруженого політичного життя.

Для реалізації стратегії англомовної політичної образи всі учасники комунікативної ситуації повинні усвідомлювати неприпустимість негативної комунікативної поведінки у політичному середовищі, її ненормативності. Політична образа є агресивно направленою мовленнєвою дією, яка суперечить як нормам мовленнєвої поведінки, так і морально-етичним нормам [6, с. 86]. Комунікативна успішність такої політичної образи досягається, коли мовцю вдається «переключити» тональність комунікативної взаємодії з серйозної на комічну, що переводить її у модус ірреальності, послаблює мовленнєві та соціальні норми та створює комічний ефект.

Доцільним є потрактування політичного гумору як стратегії спілкування в українському політичному дискурсі, що має різноманітні форми втілення: політичні анекдоти, політичні карикатури і колажі, політичні епіграми та шаржі, політичні гостроти і жарти. Така строкатість і різноманітність жанрів і форм політичного гумору потребує комплексного підходу і зумовлює поділ гумористичних виявів політичної комунікації на дві групи. З огляду на це англомовний політичний дискурс охоплює форми вияву комічного: з одного боку, це гумор, скерований на політичну ситуацію загалом і на політиків зокрема, а з іншого – це

власне політичний гумор, продукований безпосередньо учасниками політичної взаємодії.

Політичний гумор, представлений у політичному дискурсі, охоплює жарти політиків про політичних опонентів, ситуацію у країні та про себе. Для політичного гумору першої групи має важливе значення позиція мовця: для ініціатора спілкування – продуцента жартів – гумористичний ефект виникає лише за умови відповідного наміру, а для адресата важливий процес комунікативної взаємодії, а не внутрішнє мотивування поведінки з боку мовця. Наявність відповідного наміру також не забезпечує очікуваної реакції. Гумористичний ефект не завжди прогнозований, навіть коли політик свідомо жартує, адже дія екстралінгвальних чинників також потужна [8, с. 197].

Прагнучи звести до мінімуму політичні та психологічні бар'єри, підлаштуватися під потреби та бажання широких мас, суб'єкти владно-політичних відносин часто носять маски і виконують невластиві для себе ролі з метою нав'язати свій погляд і змусити повірити у те, чого у реальності взагалі не існує. Карнавалізація політики останнім часом постає як мистецтво впливу і звужується до вміння підмінити об'єктивну дійсність або стати аналогом істини [2, с. 63].

Висміюванню, сміховому початку належить головне значення карнавалізації мови. Карнавальний сміх руйнує ієрархію, розвінчує усталені догми, інтерпретує та знімає опозиції [5, с. 640]. З його допомогою все складне перетворюється на просте, він полегшує, робить невагомим усе цінне і серйозне, спричинюючи почуття блаженства й ейфорії [5, с. 645].

Незважаючи на те, що карнавал має властивість розпочинатися і закінчуватися, обмежений у часі, в умовах сучасності виникає нове співвідношення святкового та буденного. Це ознаменовується всезростаючим нівелюванням межі між ними, взаємопроникненням святкового у повсякденне й навпаки. Карнавалізація набуває тотальних масштабів і поряд із дискурсивізацією, міфологізацією, театралізацією та ритуалізацією втілюється у масовій культурі, характерною ознакою якої стає віртуалізація. Власне, віртуал, продукований усезростаючою комп'ютеризацією, суттєвим підвищенням ролі засобів масової комунікації, набуває домінантного значення у соціальному й індивідуальному житті, постає основоположним засобом символізації політики, інструментом нав'язування визначених смислів і ціннісно-світоглядних орієнтацій.

Комічне інтенсифікує процес політичної комунікації, сприяє формуванню та функціонуванню мережових структур, породжує нову якість соціальних зв'язків і суспільних процесів, абсолютно нову стадію суспільного розвитку. Віртуалові притаманна мозаїчність, яка формується під впливом диференційованого, хаотичного і переривчастого потоку інформації, розсипається на розмаїття випадкових, слабо взаємопов'язаних структурованих понять [6, с. 87].

Підміна, заміщення реальності досягається у процесі символізації політики в умовах віртуалізації, зростання ролі та значення засобів масової комунікації та посередництвом механізмів театралізації та карнавалізації.

Властивий театралізації симулятивний характер спричиняє домінування в англійській політичній комунікації чуттєвої складової частини, забезпечує глибокий вплив на свідомість реципієнта. Водночас потреба створити визначений позитивний образ для впливу на якомога чисельнішу аудиторію зумовлює пріоритет візуалізації та тиражування видовищ. За допомогою комічного, використання стереотипів, наклеювання ярликів, унаслідок виголошення риторичних запитань, поширення чуток, напівправди, висміювання, ретрансльовані за допомогою карнавалізації коди конструюють політичну реальність. Вони зумовлюють політичний процес, детермінують владно-політичні відносини та взаємозв'язки між політиками.

Тональність – це стиль спілкування, його «соціокультурний і психологічний континуум» [4, с. 246], який охоплює взаємопов'язані параметри, такі як модус спілкування – серйозність або несерйозність, побутовість чи ритуальність, прагнення до унісону або конфлікту, скорочення чи збільшення дистанції спілкування, відкрите або завуальоване вираження інтенцій, спрямованість на інформативне або фатичне спілкування [7, с. 56].

«Комічне» протиставляється поняттю «комічність», останнє є вужчим за змістом: «комічне, можна сказати, матеріалізується в комічності (образі, ситуації, використанні мовних засобів і т. ін.)» [10, 123]. Водночас враховуємо, що у деяких термінологічних словосполученнях, як, наприклад, «гумористичний текст», термін «гумористичний» часто функціонує у широкому смислі, на позначення будь-якого мовленнєвого твору, котрий спричиняє комічний ефект.

Як наголошує В. О. Самохіна, «комічне завжди протистоїть серйозному» [12, с. 77]. Якщо трагічне трактує своїх героїв і середовище в порівняно

узагальненому, а часом навіть в абстрагованому вигляді, то комічне зазвичай з головою занурене в атмосферу свого часу, у його подробиці.

Поняття «переключення» пов'язане з концепцією карнавалізації цінностей М. М. Бахтіна [12, с. 145]. Важливим аспектом комічної тональності є переосмислення цінностей, а саме профанізація сакрального через висміяння. Згідно із законом карнавалізації цінностей М. М. Бахтіна профанізація сакрального є підтвердженням його значущості та найбільш природною формою перевірки життєздатності будь-якої ідеї чи цінності. Якщо певна ідея не переживається, це значить, що вона є малозначущою для суспільства. Звісно, профанізація здійснюється не лише через осміяння, але осміяння є найбільш природною формою перевірки життєздатності тієї чи іншої офіційної ідеї чи цінності [11, с. 116].

В. О. Самохіна відзначає, що комічне відображення світу «є однією з домінантних особливостей людського мислення, світовідчуття, уявлень, і пов'язане з карнавалом, у якому немає ані сцени, ані акторів, ані глядачів. Упродовж карнавалу світ перевернутий із ніг на голову, та прихованій стороні людської сутності дозволяється відкритися та проявити себе. Упродовж карнавалу усі закони, табу та рамки, які характеризують суспільство, ламаються» [12, с. 115]. Ці правила є вагомою частиною світосприйняття людини. Вони практично незмінні, тому що знаходяться у свідомості людини та залишаються постійними. Карнавал набуває значення та стає радістю для учасників, саме коли приходить усвідомлення того, що існує великий контраст між знанням неписаних правил і їх поправленням. Якщо не знати правил, тоді й не набуває сенсу та не приносить задоволення їх поправлення [12, с. 82].

Отримання комічного ефекту базується на переоцінці, спотворенні та поправленні конкретних суспільних правил: «Оскільки гумор не є справжнім актом комунікації, передача інформації не є його головною функцією, здається, що гумор може бути схарактеризований як карнавал мови. Як і карнавал, гумор базується на порушенні незмінних правил (лінгвальних, прагматичних і суспільних), які є невід'ємною частиною світосприйняття людини».

Карнавалізація норм завжди пов'язана з усвідомленням учасниками комунікації нереального характеру референтної ситуації, відображуваної висловленням-політичною образою: «дійсність трансформується у псевдореальну, вдавану, яка включає вигадку, суб'єктивне ставлення до фактів і реалій дійсності» [10, с. 126].

Карнавальне протистоїть трагічному й епічному. Коли якесь політичне явище карнавалізується, це означає його осучаснення, «фамільярний контакт». Як друга ознака карнавалізованого явища виділяється його амбівалентність – одночасна причетність як до втіленої події, так і до незавершеності всього оговореного, поєднання пародійності, що несе в собі заряд розвінчання, з потенціалом оновлення. Інша ознака карнавалізації – це «весела відносність», тобто невідповідність між зовнішнім і внутрішнім, умовами й умовностями сьогодення і передчуттям можливого іншого результату перемовин.

Семіотична природа карнавалізованого виявляється у способі інтерпретації однієї і тієї самої події. У модусі «текст» смішні події нормативно розглядаються як комічні. Комічне задається людською суб'єктивністю, яка здійснює себе через мову, і є природним середовищем для «включення» комічного модусу, а природа комічного – це аномальність мови у широкому сенсі.

Важливим також є розмежування природи комічного і природи смішного. Смішне розуміється як психоемоційний (і навіть психофізіологічний) механізм реакції на зовнішні (і внутрішні) подразники. Комічне є актом семіозису, тобто семіотичної реакції людської свідомості на світ, спосіб семіотизації сміхової сторони нашого буття [12, с. 146]. Сміх належить модусу людської екзистенції, а комічне перебуває в модусі «текст».

Якщо розглядати політичну образу як своєрідний гумористичний текст, одиницю комунікації у модусі комічного, виникає запитання, чим такий текст відрізняється від типового гумористичного тексту – жарту. В. О. Самохіна визначає жарт як «ситуативно-вербальну одиницю жартівливої комунікації, інгерентними ознаками якої є ігровий елемент комічного, обмануте очікування і принцип інконгруентності, які мають наскрізний характер і реалізуються на всіх рівнях. На їх основі гіперболізована, умовна реальність ство-

рюється в жарті на короткий час (фактор часу), має спільний культурний простір (національний характер жарту), за формою є гумористичним текстом малої форми з несподіваною кінцівкою (пуантом) і характеризується зняттям напруги від очікування, що виявляється у сміховій реакції» [12, с. 95]. Таким чином, жарт – це складний комічний мовленнєвий твір, міні-спектакль, що закінчується згідно з бажанням учасників комунікативного акту, який виникає у конкретній ситуації, де він зазвичай є доречним і де спостерігається порушення мовних, мовленнєвих, текстово-дискурсивних, логіко-поняттєвих, валоративних, онтологічних норм, що приводить до інконгруентності, яка є джерелом комічної тональності.

Усі перелічені текстові властивості жарту є конститутивними для політичної образи за винятком політичних образ мінімального об'єму, формально рівних словосполученню, для яких наявність гумору, як і обманутого очікування, не буде головною ознакою.

Таким чином, за відсутності дискурсивних маркерів і ознак насмішки, а також специфіки стратегічного комунікативного наміру дискурсивної стратегії англійської політичної образи спільним для комунікативно успішної політичної образи й успішного політичного жарту є феномен «переключення» моделі спілкування з серйозної на несерйозну, що веде до усвідомлення нереальності відображуваної референтної ситуації, послаблює соціальні та мовленнєві норми та є підґрунтям для створення комічного ефекту, який і забезпечує їхню комунікативну успішність.

Висновки і пропозиції. Таким чином, у семантико-прагматичному аспекті плеонастичність спрямована на інтенсифікацію буквальної та метафоричної негативної кваліфікації референта, що разом із посиленням експресивності мовлення сприяє карнавалізації негативних якостей референта й доведенню їх до абсурду, що і створює комічний ефект.

Список літератури:

1. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского. Москва : Языки славянской культуры, 2002. 295 с.
2. Волгогонова А. В., Калугина Е. Н., Красса С. И. Карнавалізація як телеологія мовного субстандарту. *Філологічні науки. Проблеми теорії та практики*. 2013. Т. 7-2. С. 61–64.
3. Дегтярьова І. Лексико-семантичні ознаки карнавальності в постмодерністському тексті. *Культура слова*. 2013. Т. 78. С. 68–73.
4. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / ред. І. С. Шевченко : монографія. Харків : Константа, 2005. 356 с.
5. Карнавалізація; Осучаснення. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / ред. А. Волков. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 634 с.
6. Кондратенко Н. В. Тролінг у політичному інтернет-дискурсі. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. Спец. вип. С. 86–88.

7. Кузьменкова Ю. Б. Английский язык для технических направлений : учебное пособие. Москва : Юрайт, 2019. 207 с.
8. Лобова О. К. Конститутивні ознаки комічного інституціонального дискурсу. *Каразінські читання. Людина. Мова. Комунікація*. 2013. XII міжнар. наук. конф. С. 196–197.
9. Ненько О. Є. Гумористичний дискурс політики як репрезентація соціально-політичного простору. *Вісник Львівського університету імені І. Франка*. 2010. *Серія соціологія*. С. 165–177.
10. Самохіна В. О. Карнавальне світовідчуття у сучасному номосі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація* : тези доп. XVI наук. конф. з міжнар. участю. Харків, 2017. С. 119–120.
11. Самохіна В. О. Карнавальне світовідчуття у сучасному номосі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація* : тези доп. XVI наук. конф. з міжнар. участю, м. Харків. Харків, 2017. С. 119–120.
12. Потапенко С. І. Організація ідентифікаційних орієнтуючих структур дискурсу британської преси. *Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*. 2002. № 9 (53). С. 116–122.
13. Стеванович Р., Мащ А. Проблема гумору в політичному дискурсі. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика*. 2019. С. 144–149.

Sidak O. O., Kuznetsova Yu. I. CARNIVALIZATION OF LANGUAGE AS A BACKGROUND OF A SUCCESSFUL ENGLISH POLITICAL INSULT IMPLEMENTATION

The article examines the carnival forms of power – a widely observed phenomenon in the American and British mass media – in the context of the political communication. The carnivalization of language is considered with characteristic features of modern political culture. Carnivalization is found in various forms of modern culture, in particular, in elite, mass and counterculture, as well as in all spheres of public life. A systematic, consistent use of the carnival forms of the political influence is a popular phenomenon of the American political culture of the last years. The main carnival mechanism is a comical effect, which appears as a result of the semantic incongruity. This tool plays an important role in the constructing of the political life and facilitates the perception of the information given. Carnival forms of communication of the English political media discourse, have a key role in organizing of the information protection of politicians and political parties. Carnival forms that lead to comic effect are organic and effective in the era of ideological changes that are experiencing a modern English political discourse. Carnival perception of political phenomena is associated with the abolition of all hierarchical relations. During the carnival the elites were often mocked and ridiculed. It was an alternative repudiation of the official culture of the nobility. The carnival culture is now seen as the merger between mass mediated images and spectacles that have become an endless commodity fueling the amusement society.

The modern political carnival is a series of the events created to mimic or portray the theoretical political process. These events are produced for both political and entertainment purposes erase the line between entertainment and news, and between true politicians and celebrities. The pseudo-events allow for people to not receive the actual political system but in an invented political institution that feeds there excitement and need for entertainment but does not feed them undefiled truth.

During the carnivalization free relationships are dominated. Carnival has a powerful comic effect due to non-compliance of spiritual, intellectual and emotional features of the political society. Due to the impossibility of the extrusion of expression, the highest aspects of mental reality are invigorated and the lowest are spiritualized.

Key words: *political discourse, language carnival, media field, comic effect, hyperbolization, values carnivalization, political humour, incongruence.*